

Çizelge 2 1 - Türkiye Madencilik Üretimi -Tüketimi (Cari Fiyatlarla)

	1967 Yılı			1981 Yılı			Milyon TL.
	Üretim	Tüketim	Üretim/Tük.	Üretim	Tüketim	Üretim/Tük	
Yakıt Madenleri	1257	1 551	81,0	177 646	654 165	27,2	
Metal Madenleri	324	140	231,4	18 325	16 610	110,3	
Sanayi Madenleri	526	473	11,2	62 530	57 662	108,4	
Toplam	2 107	2164	97,4	258 501	728 437	35,5	

Kaynak (11)

3.2.1. Dünya Madencilik Üretiminde Türkiye'nin Payı

Türkiye maden üretim değeri bakımından 1950 yılında dünyada 39., 1973'te 46., 1978'de 52. sıradadır. 1978 yılına göre kişi başına maden üretim değeri sıralamasında dünyada 92. (18.1 dolar/kişi) , üretim yoğunluğu bakımından 1001 dolar/km² ile dünyada 73. sıradadır. Kişi başına yakıt dışı madencilik üretim değerinde ise Türkiye dünyada 33. sıradadır (Çizelge 18).

1980 yılı verilerine göre kişi başına düşen maden üretimi (kg/kişi) açısından Türkiye; Antimuan (3,36 kat), Barit (1,5 kat), Bor tuzları (41,3 kat), Civa (2,4 kat), Kromit (4,65 kat), Magnezit (7,3 kat), Perlit (1,075) ve Stronsiyum'da (45 kat) dünya ortalamalarının üstündedir.

Türkiye'nin 1981 yılındaki maden tüketiminin", yurt içi üretimle karşılanma oranı % 35'tir. Buna, bazı araştırmacılar "talebin karşılanma" bazıları da "bastırılmış talebi; yani tüketimi karşılama" oranı diyorlar. Bu oran 1980 yılı itibarıyla ABD'de % 79, AET'de % 20, Japonya'da %6'dır.

1980 yılı verilerine göre dünya bor tuzu üretiminin % 40'ı, kromit üretiminin % 4,Ti,

civa üretiminin % 2,1'i, antimuan üretiminin % 3,3'ü, barit üretiminin % 2'si Türkiye tarafından üretilmektedir.

Dünya ve Türkiye maden üretimi (1970-1980), Türkiye'nin dünya maden üretimindeki % payını gösteren bilgiler Ek Çizelge 29'da verilmiştir.

Tüm bu oransal karşılaştırmaların yanı sıra Türkiye madencilik üretimi miktar ve değer olarak Ek Çizelge 30'da verilmektedir.

İ2 2. Türkiye'nin Dış Ticaretinde Madenciliğin Payı

1981 yılında, maden dışsatımının, maden dışalımını için gerekli dövizin ancak % 5,3'ünü karşıladığı bir gerçektir. Yani madenciliğimizin dış ödemeler dengesine olumsuz bir etkisi vardır. Ancak bunun ana nedeni yine petroldür. Aynı oran A.B.D. için % 97, AET için % 35 ve Japonya için % 10'dur. Petrol dışı bir değerlendirme yapılırsa bu oranda dış ödemeler dengesi açısından lehte fazlalık vardır. Yalnız sanayi hammadelerinde dış ödemeler dengesi lehine % 49'luk bir fazlalık vardır. Bu da artan bor tuzları dışsatımından ve azalan fosfat ve kükürt dışalımından. Ülkemizin 1979-80-81 yılları dış ticaret durumları Çizelge 22'de görülmektedir.

Çizelge 22— Türkiye Madencilik Dış Ticaret Durumunu (Cari Fiyatlarla Milyon TL.)

	Dışalım			Dışsatım			Dışsatım / Dışalım. 100 (3 yılın ortalaması.)
	1979	1980	1981	1979	1980	1981	
Yakıt Madenleri	134 466	340 611	467 520	-	403		0,04
Metal Madenleri	1 122	6 237	7 345	2 661	5 362	4 541	85,73
Sanayi Madenleri	2 550	7 914	14 352	9 403	17 632	21 352	194,98
T o p l a m	39138	354761	489 217	12 064	23 395	25 893	6,24
Petrol Dışı Mad.	7 300	19 300	14 639	12 064	23 395	25 893	146,39

k-ıyn.ık (:J).

Türkiye'nin petrol, maden ve maden ürünü dışışmaları Ek Çizelge 31'de, dışışlimda ve dışışsatımda madenciliğin % payları ise Ek Çizelge 32 ve 33.'te verilmiştir.

Türkiye madencilik ürünlerinin toplamı dışışsatım içindeki payı ve diğer sektörlerin katkıları ile karşılaştırmak madenciliğimizin ülke ekonomisi içindeki yerini daha iyi tanımlamamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle Çizelge 23'de madencilik ürünleri dışışsatımı ile tarım ve imalat sanayi ürünlerinin dışışsatımı karşılaştırılmıştır.

Son yirmi yılda İmalat sanayii dışışsatımı 50 kat, maden dışışsatımı ise 11 kat artmışın. İmalat sanayi dışışsatımının toplam dışışsatım içindeki payı 3,3 kat artarken madenciliğin payı 0,7 kat artmıştır yani azalmıştır. Çizelge 23'de de görüldüğü gibi 1962'de tarım ürünleri dışışsatımı madencilik dışışsatımının 18 katı, 1967'de 20 katı, 1972'de 12 katı, 1977'de 8,3 katı. 1980'de 8,7 ve 1981'de 11,5 ve 1982'de 12,2 katıdır.

Tek başına fındıktan sağlanan dışışsatım geliri, madenciliğin tümünden sağlanan dışışsatım gelirin 1980'de 2 katı, 1981'de 1,56 katı 1982'de 1,37 katıdır. Pamuk için aynı değerler sırasıyla 1,72 - 1,87 - 1,69 katıdır. Tütün içinse 1,22 -2,04 -1,99 katıdır.

Yanlış anlaşılmasın. Farklı İki şeyi karşılaştırma ya da yanlış yorumlar yaparak, daha çok ham cevher çıkarıp dışışa satılsın demek istemiyoruz. Yalnız var olan durumu daha iyi değerlendirmek için bazı istatistikî bilgiler bir araya getirilmiştir.

Son on yılın ticaret verileri değerlendirildiğinde madenlerimizi üç ana gruba ayırabiliriz:

3.2.2.1 . Dışışa Bağımlı Olduğumuz Madenler

Öncelikle dışışa bağımlı olmak tanımı oransal olarak yapılmalıdır. Bir madenin dışışalımının tüketimine oranı dışışa bağımlılık oranı olarak ele alınır. Bu oranın % 10'dan fazla olan değerlerine giren madenlerimiz ve dışışa bağımlılık oranları Çizelge 24'te verilmiştir.

3.2.2.2. Dışışatıma Yönelik Madenlerimiz

Bu tür madenlerin başında bor tuzları yetmektedir. Krom İse ikinci sıradadır (Çizelge 25).

3.2.2.3. Dışış Ticarete Konu Olmayan Madenlerimiz

i) Metal Madenler

Boksit, oksitli çınko, oksitli çınko konsantresi, kurşun konsantresi, civa, manganez, demirli manganez, sinter demir.

ii) Sanayi Madenleri

Kaya tuzu, alünit, talk, fluorit, volla-tonit, şiferton, feidispat, kuvars, kuvarsit, ku ars kumu, döküm kumu, dolomit, kireç taşı, teras, çimento kil ve marn, alçı taşı, yapı taşları, kum, çakıl, mıcır, tuğla ve kiremit toprağı.

Çizelge 23 — Türkiye'nin Toplamı Dışsatım İçinde Uç Ana Sektörün Payı

Milyon Dolar

Yıl	Toplam	Maden	2/1	İmalat	4/1	Tarım	6/1
	Dışsatım	Dışsatımı		Sanayii		Ürünleri	
	(1)	(2)	(3)	Dışsatımı	(5)	(6)	(7)
1962	381	16,5	4,33	68,6	18,00	296,1	77,72
1967	522	16,5	3,98	81,2	15,55	420,4	80,54
1972	885	50,2	5,67	227,3	25,68	607,3	68,62
1977	1 753	125,8	7,17	585,7	35,41	1 041,4	59,41
1980	2 910	190,9	6,56	1 047,3	35,99	1 671,7	54,01
1981	4 703	193,4	4,11	2 290,1	48,69	2 219,4	47,19
1982	5 746	175,3	3,05	3 430,1	59,70	2 140,5	37,20

Kaynak: (i2).

Çizelge 24 - Dışa Bağımlı Olduğumuz Madenler (1979-1981)

	1979	1980	1981
1) Ham Petrol	73,3	82,7	83,3
2) Fosfat	95,8	98,0	97,1
3) Demir	32,6	19,1	36,0
4) Taşkömürü	12,0	12,9	10,3
5) Kükürt ve Pirit	48,9	36,9	82,6
6) Asbest	29,0	13,0	17,4
7) Bakır	-	24,8	11,2
8) Diğerleri	-	40,5	14,5 (x)

(x) 1) Ham petrolün dışsatımına dahil olan miktarlar, toplam dışsatımın %10,3'ünü oluşturur. 2) Fosfatın dışsatımına dahil olan miktarlar, toplam dışsatımın %97,1'ini oluşturur. 3) Demirin dışsatımına dahil olan miktarlar, toplam dışsatımın %36,0'ını oluşturur. 4) Taşkömürünün dışsatımına dahil olan miktarlar, toplam dışsatımın %10,3'ünü oluşturur. 5) Kükürt ve piritin dışsatımına dahil olan miktarlar, toplam dışsatımın %82,6'sını oluşturur. 6) Asbestin dışsatımına dahil olan miktarlar, toplam dışsatımın %17,4'ünü oluşturur. 7) Bakırın dışsatımına dahil olan miktarlar, toplam dışsatımın %11,2'sini oluşturur. 8) Diğerlerin dışsatımına dahil olan miktarlar, toplam dışsatımın %14,5'ini oluşturur.

Çizelge 25— Dışsatıma Yönelik Madenlerimizin Üretim İçindeki Payı

	Maden Dışsatımı İçindeki Payı (%) (Değer Üzerinden)			Dışsatımın Üretim İçindeki Payı (%) (Miktar Üzerinden)		
	1979	1980	1981	1979	1980	1981
1) Bor Tuzları	63,8	58,8	57,4	74,7	88,4	88,0
2) Kromit	21,4	13,4	13,4	75,6	74,9	71,4
3) Manyezit	5,3	7,7	8,2	68,8	70,9	75,3
4) Alumina	0,1	7,5	6,8	8,5	54,3	19,1
5) Barit	5,7	3,8	5,2	93,9	52,0	54,6
6) Mermer	1,0	3,1	3,5	12,2	25,9	28,6
7) Zımpara Taşı ve Diyasporit	1,1	0,5	1,1	88,6	30,5	92,2

kaynak: (II)